

EBÜ AMR ed-DÂNÎ

(bk. DÂNÎ).

EBÜ AMR ed-DİMAŞKÎ

(أبو عمرو الدمشقي)

(ö. 320/932)

İlk devir sûfilerinden.

Dimaşk'ta doğup yetişti. Kaynaklarda doğum tarihi ve tam adı hakkında bilgi yoktur. Hayatının ilk dönemlerinde dinî ilimlerle meşgul oldu, tefsir ve hadis tahsil etti. Kelâm tartışmalarına katıldı, ruhların ve âlemin kıdemini savunan Tenâsühiyye ve Ezeliyye gibi fırkaların görüşlerine karşı çıktı. Hatta onun bu konuda bir risâle kaleme aldığı rivayet edilir (Sülemî, s. 277; Şa'rânî, I, 101).

Ebû Amr, Zünnün el-Mısrî'nin müridleriyle karşılaştıktan sonra tasavvufa yöneldi; Dimaşk'ın en meşhur sûfisi Abdullah b. Cellâ'ya intisap etti. Horasan'ın ünlü sûfilerinden Ebü'l-Hasan el-Büşençî ile de görüştü. Böylece Mısır, Şam ve Horasan'da gelişmekte olan tasavvufî düşünceyi tanıma imkânı buldu.

Tasavvufu, "en mükemmel varlığı (Allah'ı) müşahede edebilmek için maddî âlemi noksan olarak görmek, hatta ona hiç bakmamak" şeklinde tarif eden (Sülemî, s. 178) Ebû Amr ed-Dimaşkî, zühd ve riyâzet konularının yanında velâyet, keşf, havâtır, kerâmet, safvet, mârifet, muhabbet gibi meselelere de eğilmiştir. Dimaşkî, âyet ve hadislerle tasavvufî yorumlar getiren ilk sûfilerdendir. Kelâbâzî onun, Hz. Eyyüb'ün dilinden ifade edilen, "Başıma bir musibet geldi..." (el-Enbiyâ 21/83) meâlindeki âyeti, "Bu musibet bir ganimettir" şeklinde yorumlayarak belâyı nimet gibi gördüğünü nakleder (*et-Taarruf*, s. 144). Sülemî ise Ebû Amr'ın, "Hilâli görünce oruca başlayın, hilâli görünce iftar edin" (*Müsned*, IV, 321; Nesâî, "Şıyâm", 8) meâlindeki hadisi, "İftar etmeniz Hak'tan uzaklaşmanız, oruca başlamanız O'na yönelmenize sebep olmanız, yani iki haliniz eşit, huzurunuz süreklî olsun. Oruçlu haliniz iftara, iftarınız oruçlu halinize benzesin" şeklinde yorumladığını kaydeder (*Tabakât*, s. 278).

Ebû Amr ed-Dimaşkî'nin tasavvufî hayatla ilgili önemli bir tasnifi vardır. Ona

göre âriflerin en seçkin nitelikleri siyâset, riyâzet, hirâset ve riâyet şeklinde dört ana başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilk ikisi zâhirî, diğerleri ise bâtinî karakterdedir. "Nefsi tanımak ve kontrol altında tutmak" mânasına gelen siyâset mânevî temizliğe, "nefse karşı çıkıp onunla mücadele etmek" anlamındaki riyâzet gerçeği kavramaya vesile olur. Siyâsetin sonucu kulluk görevlerine sadakatle bağlı kalmak, riyâzetin semeresi ilâhî hükümlere rızâ göstermektir. "Nefsi tanımak ve Allah'ın lutfunu gönül âleminde görmek" anlamına gelen hirâsetin neticesi safvet ve temaşadır. "Sir âlemindeki Allah'ın hukukunu gözetmek" mânasındaki riâyetin sonucu ise muhabbet ve heybettir (Sülemî, s. 177).

Ebû Amr'a göre mucizeleri açıklamak, kerâmetleri ise gizlemek farzdır. Çünkü müminler mucizelere inanmak durumundadır. Halbuki kerâmetler onları fitneye düşürebilir. Gönülde hissedilen gelip geçici şeylere "hâtır" (çoğulu "havâtır"), kalıcı şeylere "vatan" (çoğulu "vatanât") denir. Hâtır sahibi iddiacıdır, vatan sahibinin ise iddiası yoktur (Sülemî, s. 277, 278).

Dimaşkî kalp katılığının, kişinin kendi tedbirine güvenip Allah'tan koruma istemesinden kaynaklandığını söyler. Halbuki kul, anne kucağındaki bir bebek gibi ilâhî muhafaza altında olduğunu hiç unutmamalıdır (Herevî, s. 392). "Bedenler, onlardaki karanlık sebebiyle gizli iken ruhlar nurlarıyla parıldar, beden karanlığına bakanın içi kararır, halbuki nurları seyredenler onlardaki nurlar nurunun kaynağını görür" (Sülemî, s. 279); "saflaşan ruhlar bedenleri de aydınlatır" (Câmî, s. 157).

Ebû Amr'ın tasavvufu ilgili görüşleri daha çok Ebü'l-Hayr ed-Deylemî ve Ebü'l-Kâsım eş-Şâmî yoluyla sûfî tabakat kitaplarına intikal etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 321; Kelâbâzî, *et-Taarruf: Doğuş Devrinde Tasavvuf* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1979, s. 144, 147; Sülemî, *Tabakât*, s. 177, 178, 277-279; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 346-347; Kuşeyrî, *er-Risâle* (Uludağ), s. 131, 292-293; Hücürî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 118; Herevî, *Tabakât*, s. 392; Zehebî, *el-İber*, II, 10; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 235; Şa'rânî, *et-Tabakât*, I, 86, 101; Câmî, *Nefehât*, Tahran 1947, s. 156, 157; Münâvî, *el-Kevâkib*, II, 18-19; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 387.

EBÜ AMR el-HAFFÂF

(أبو عمرو الحفاف)

Ebû Amr Ahmed b. Nasr b. İbrâhîm el-Haffâf en-Nisâbü'ri (ö. 299/912)

Muhaddis.

219'da (834) doğdu. "Ayakkabıcı" anlamına gelen Haffâf lakabını hangi sebeple aldığı bilinmemektedir. Hadis tahsiline başlamadan evvel tasavvufu ilgilendi. Hadis öğrenmeye önce Nisâbur'daki âlimlerden ders alarak başladı. Daha sonra Bağdat, Küfe, Medine, Mekke vb. ilim merkezlerine seyahatler yaptı; buralarda İshak b. Râhûye, Amr b. Zü'râre, Hüseyin b. Dahhâk, Ebû Hemmâm es-Sekûnî, Ahmed b. Menî' ve Ebû Küreyb el-Hemdânî gibi âlimlerden faydalandı. Kendisinden de İbnü's-Şarkî, Ebû Abdullah İbnü'l-Ahrem, Muhammed b. Ahmed ez-Zühli, Ebû Saîd el-Hirî vb. muhaddisler hadis okudu. Akranı olan ünlü muhaddis Muhammed b. İshak es-Serrâc, hâfızası onunki kadar kuvvetli birini görmediğini, ancak *cerh ve ta'dîl** açısından râvileri hakkında herhangi bir kanaat belirtmeden hadisleri arka arkaya okuyup geçtiğini söylemektedir. İbn Huzeyme de onun hâfıza gücünden söz ederken Horasan'da bir benzerinin bulunmadığını belirtmiştir. Talebesi Ebû Bekir es-Sibgi ise hocasının 100.000 hadisi müzakere edecek kapasiteye sahip olduğundan bahsedildiğini haber vermektedir.

Ebû Amr el-Haffâf ülkesinde büyük bir şörete sahipti. Halk ve idareciler ona çok değer verir, bu sebeple "zeynü'l-eş-râf" diye anılırdı. Ebû Amr'a karşı büyük bir saygı duyan Saffârî emîri ve Horasan hâkimi Amr b. Leys, yanlış bir uygulamasını gördüğü takdirde kendisini uyarmasını ondan rica etmişti. Ebû Amr el-Haffâf ibadete çok düşküdü. Hiç ara vermeden otuz yıldan fazla oruç tuttuğu nakledilmektedir. Varlıklı bir kimse olan ve mirasçısı bulunmadığı için servetini Allah rızası için dağıtan Ebû Amr 299 yılı Şâban ayında (Nisan 912) vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 110; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 654-656; a.mlf., *A'lamü'n-nübelâ*, XIII, 560-563; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 117; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 285-286; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 231-232.

